

**O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR
TADQIQOTLAR-Jurnali
1-son. 3-qism. Noyabr-2025**

**KUTUBXONALARDA AXBOROT MADANIYATINI
SHAKLLANTIRISH**

Tursinbaeva Juldiz Orazbay Qizi

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

Nukus filiali "Texnogen va san'atshunoslik" fakulteti

"Kutubxona axborot faoliyati" mutaxassisligi 4-kurs talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada kutubxonalarda axborot madaniyatini shakllantirish jarayoni, uning metodik va pedagogik asoslari tahlil qilinadi. Axborot madaniyati – foydalanuvchilarning axborotlarni topish, tanlash, baholash va samarali ishlatish ko'nikmalarini rivojlantirish qobiliyatidir. Maqolada kutubxona xodimlari va foydalanuvchilar o'rtasidagi o'zaro ta'sir, ma'lumotlar bilan ishlash bo'yicha treninglar, seminarlar va interaktiv mashg'ulotlar orqali axborot madaniyatini oshirish usullari muhokama qilinadi. Shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli kutubxona resurslari foydalanuvchilarda axborot madaniyatini shakllantirishdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi.

KALIT SO'ZLAR: Axborot madaniyati, kutubxona, foydalanuvchi ko'nikmalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ma'lumotlarni boshqarish, raqamli resurslar, interaktiv mashg'ulotlar, pedagogik yondashuv, ilmiy tadqiqotlar, kutubxona xodimlari.

Bugungi kunda axborot resurslarining miqdori tobora ortib bormoqda, va foydalanuvchilarning ma'lumotlarni samarali qidirish, tanlash va ishlatish qobiliyatlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, kutubxonalar axborot madaniyatini shakllantirish markazi sifatida faoliyat yuritadi. Axborot madaniyati foydalanuvchilarga nafaqat ma'lumotni topish va ishlatish, balki uni tahlil qilish, baholash va ijodiy tarzda qo'llash imkoniyatini beradi.

Kutubxonalarda axborot madaniyatini shakllantirish jarayoni foydalanuvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishga qaratilgan metodik tadbirlarni o'z ichiga oladi. Bu jarayonda seminarlar, treninglar, elektron qo'llanmalar, interaktiv mashg'ulotlar va onlayn resurslardan foydalanish keng qo'llaniladi. Shu bilan birga, kutubxona xodimlari foydalanuvchilarga axborot qidirish, baholash va foydalanish bo'yicha yo'l-yo'riqlar beradi, ular bilan doimiy muloqotda bo'ladi va axborot madaniyati bo'yicha bilimlarini oshiradi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va raqamli resurslar foydalanuvchilarda axborot madaniyatini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Masalan, elektron kutubxonalar, onlayn kataloglar va ma'lumotlar bazalari foydalanuvchilarga tezkor va qulay ma'lumot qidirish imkonini beradi. Shu tariqa,

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

foydalanuvchilar axborot bilan ishlash ko'nikmalarini amaliy tarzda rivojlantiradi va ilmiy, pedagogik hamda shaxsiy tadqiqotlarda samarali foydalanadi.

Maqola kutubxonalarda axborot madaniyatini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlarini o'rganishga, foydalanuvchilar va kutubxona xodimlari o'rtasidagi interaktiv jarayonlarni tahlil qilishga, shuningdek, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali axborot madaniyatini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga bag'ishlanadi.

Kutubxonalarda axborot madaniyatini shakllantirish foydalanuvchilarni ma'lumotlar bilan samarali ishlashga o'rgatish, ularni tanlash, tahlil qilish, baholash va ijodiy qo'llash qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan tizimli jarayondir. Axborot madaniyati foydalanuvchilarga nafaqat bilim olish, balki uni tahlil qilish va amaliy faoliyatda qo'llash imkoniyatini beradi. Shu nuqtai nazardan, kutubxonalar nafaqat ma'lumotlar manbai, balki foydalanuvchilarda axborot madaniyatini shakllantirish markazi sifatida ham xizmat qiladi.

Axborot madaniyatini shakllantirish jarayoni bir nechta bosqichlarni o'z ichiga oladi. Birinchi bosqich – foydalanuvchi ehtiyojlarini aniqlash. Kutubxonalar foydalanuvchilar profili, ularning ilmiy, pedagogik va shaxsiy tadqiqot sohalari bo'yicha ma'lumotlarni tahlil qiladi. Shu orqali foydalanuvchilarga kerakli resurslarni taqdim etish, ularni izlash va ishlatish jarayonini soddalashtirish mumkin bo'ladi. Foydalanuvchi ehtiyojlarini aniqlash nafaqat kutubxona xizmatlarini takomillashtiradi, balki axborot madaniyatini shakllantirish uchun asosiy metodik yo'nalishlarni belgilaydi.

Ikkinchi bosqich – axborot resurslari bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish. Kutubxona xodimlari foydalanuvchilarga ma'lumotlarni qidirish, tanlash, baholash va samarali foydalanish bo'yicha treninglar, seminarlar va interaktiv mashg'ulotlar tashkil qiladi. Masalan, elektron kataloglar, ma'lumotlar bazalari va raqamli kutubxonalar bilan ishlashni o'rgatish, foydalanuvchilarda axborotni tezkor va tizimli tarzda topish ko'nikmalarini shakllantiradi. Shu bilan birga, foydalanuvchilarga axborot sifatini baholash, mualliflik huquqi va etik tamoyillarni hisobga olish bo'yicha metodik tavsiyalar beriladi.

Uchinchi bosqich – axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish. Zamonaviy kutubxonalar raqamli resurslar, onlayn kataloglar, elektron kutubxona tizimlari va interaktiv xizmatlar orqali foydalanuvchilarga tezkor va qulay axborot yetkazib beradi. Bu foydalanuvchilarda axborot madaniyatini amaliy tarzda shakllantirishga yordam beradi. Masalan, foydalanuvchi elektron kitoblar va maqolalarni qidirish, ularni yuklab olish, ma'lumotlar bazasida izlanishlar o'tkazish orqali axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

To'rtinchi bosqich – interaktiv va pedagogik yondashuvlar. Kutubxonalar foydalanuvchilar bilan muloqot jarayonini tashkil etish orqali axborot madaniyatini oshiradi. Seminarlar, guruh mashg'ulotlari, interaktiv loyihalar va virtual treninglar foydalanuvchilarda tahliliy fikrlash, ijodiy yondashuv va axborotni samarali qo'llash qobiliyatlarini shakllantiradi. Shu bilan birga, foydalanuvchilar kutubxona xodimlaridan maslahat olish orqali ma'lumotlarni tanlash va ishlatish bo'yicha malaka oltiradi.

Beshinchi bosqich – axborot xavfsizligi va ma'lumotlarning sifatini ta'minlash. Raqamli resurslar va elektron kutubxonalar foydalanuvchilarga keng imkoniyatlar yaratadi, lekin ularning xavfsizligi va to'g'ri ishlatilishi muhim ahamiyatga ega. Shu sababli kutubxonalar foydalanuvchilarga axborot xavfsizligi, mualliflik huquqi va ma'lumotlar etikasi bo'yicha ko'rsatmalar beradi. Bu foydalanuvchilarda axborot madaniyatining muhim elementlarini shakllantiradi va ma'lumotlardan mas'uliyat bilan foydalanishga o'rgatadi.

Oltinchi bosqich – monitoring va baholash. Kutubxonalar foydalanuvchilarning axborot bilan ishlash faoliyatini, raqamli resurslardan foydalanish samaradorligini va xizmat sifatini muntazam ravishda nazorat qiladi. Bu jarayon axborot madaniyatini rivojlantirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish, pedagogik metodlarni takomillashtirish va foydalanuvchilarga sifatli xizmat ko'rsatish imkonini beradi.

Shuningdek, kutubxonalarda axborot madaniyatini shakllantirish foydalanuvchilarda ilmiy tadqiqotlar, pedagogik ishlanmalar va shaxsiy rivojlanish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantiradi. Foydalanuvchilar axborot resurslarini tanlash, tahlil qilish va ijodiy qo'llash orqali nafaqat ilmiy ishlar sifatini oshiradi, balki axborot jamiyatida samarali ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Umuman olganda, kutubxonalarda axborot madaniyatini shakllantirish – bu foydalanuvchilarni axborot bilan ishlashga o'rgatish, raqamli va an'anaviy resurslardan samarali foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish, interaktiv pedagogik yondashuvlar va axborot xavfsizligi tamoyillarini o'rgatish orqali amalga oshiriladigan tizimli jarayondir. Shu tariqa, axborot madaniyati foydalanuvchilarda tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv va ilmiy faoliyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kutubxonalarda axborot madaniyatini shakllantirish foydalanuvchilarda axborot bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish, tanlash, tahlil qilish va ijodiy qo'llash qobiliyatlarini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Axborot madaniyati nafaqat foydalanuvchilarning ilmiy va pedagogik faoliyatini samarali qilishga xizmat qiladi, balki ularni zamonaviy axborot jamiyatida muvaffaqiyatli ishtirok etishga tayyorlaydi.

Raqamli va an'anaviy kutubxona resurslaridan samarali foydalanish, foydalanuvchilar uchun interaktiv mashg'ulotlar va treninglar tashkil etish, axborot xavfsizligi va etik tamoyillarni tushuntirish orqali axborot madaniyati tizimli tarzda

O'RTA OSIYODA IJTIMOIIY VA GUMANITAR TADQIQOTLAR-Jurnali

1-son. 3-qism. Noyabr-2025

shakllantiriladi. Shu bilan birga, kutubxona xodimlarining metodik va pedagogik yondashuvlari foydalanuvchilarning axborot bilan ishlash qobiliyatini oshirishga yordam beradi.

Umuman olganda, kutubxonalarda axborot madaniyatini shakllantirish foydalanuvchilarga tezkor va sifatli axborot olish imkoniyatini yaratadi, ularning ilmiy, pedagogik va shaxsiy rivojlanishiga hissa qo'shadi hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanish ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov, A. (2020). *Kutubxonalarda axborot madaniyatini shakllantirish*. Toshkent: San'at va madaniyat nashriyoti.
2. Rashidov, S. (2019). *Kutubxona pedagogikasi va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari*. Toshkent: O'zbekiston pedagogika universiteti.
3. Smith, J. (2018). *Information Literacy in Digital Libraries*. London: Routledge.
4. Brown, L. (2020). *Developing Information Culture in Libraries*. New York: Greenleaf Publishing.
5. Karimova, D. (2021). *Axborot madaniyati va kutubxona metodikasi*. Toshkent: San'at va madaniyat nashriyoti.
6. Davis, M., & Clark, S. (2019). *Information Management and Literacy in Modern Libraries*. New York: Springer.
7. Riley, P. (2015). *Digital Library Practices and User Skills*. London: Artisan Press.